

INDEKS KNJIGA

VENO TAUFER: PESMARICA RABLJENIH BESED

Državna založba Slovenije, Ljubljana 1975.

Veno Taufer je bez sumnje najdosledniji predstavnik novog razdoblja slovenačkog pjesništva. Svoje prve pjesme objavio je u časopisu »Perspektive« 1957. Godinu dana kasnije izdao je u vlastitoj nakladi prvu zbirku pjesama SVINČENE ZVEZDE (Olvene zvijezde) i tako, zajedno s Dametom Zajcom, samostalno i pjesnički izazovno ukazao na izvorne mogućnosti poetskog sagedavanja svijeta, koje se prvenstveno očituje u fenomenu i valentnosti prirodnog i mitskog jezika. Naravno da je Tauferova poezija nailazila u Sloveniji na oštar otpor ustaljene kritike, ali takav otpor može za pravog pjesnika značiti samo opravданost njegovih postupaka. Drugu zbirku pjesama JETNIK PROSTOSTI (Zarobljenik slobode) 1963. ne izdaje više u vlastitoj nakladi. Njegova poezija postala je nezaobilazni kamen spoticanja u književnim previranjima šezdesetih i sedamdesetih godina. Slijede zbirke pjesama: VAJE IN NALOGE (Vježbe i zadaci) 1969., PODATKI (Podaci) 1972. i PESMARICA RABLJENIH BESED (Pjesmarica trošnih riječi).

Svaka je zbirka jedinstven i zaokružen rezultat pjesnikovog jezičkog napora, svaka znači korak dalje u prepoznavanju jezičke neotkupljivosti i pjesničke postojanosti. Radi se o poeziji koju je moguće pravilno sagledati jedino u jeziku, u njenoj jezičkoj otvorenosti. Nipošto joj ne smijemo i ne možemo pristupiti načelnim određivanjem ili osmišljavanjem. Takav pristup nužno bi dovede do nesporazuma, poezija bi se svela na pukuo eksperimentiranje i larpurlartzam. Svojom zadnjom zbirkom PESMARICA RABLJENIH BESED, Taufer neoporecivo ukazuje upravo na pogrešnost samog pristupa njegovoj poeziji.

Zbirka se, naime, sastoji iz dva dijela, pjesničkog i teoretskog. Prvi dio sadrži 33 pjesme koje su u stvari autorove varijante pojedinih motiva slovenačkih narodnih pjesama. Pod zajedničkim naslovom neke narodne pjesme nalazimo, na primer, više autoričkih pjesama koje se ne mogu shvatiti baš kao varijante, jer se radi o potpuno samostalnim pjesmama, koje ne možemo izravno povezivati s naslovom, koje nisu čak ni varijante istog motiva, već kruženje oko neke jezgre u samom motivu, približavanje toj jezgri iz različitih aspekata i pjesničkih optika.

U drugom, završnom dijelu zbirke pjesnik opširno i analitički temeljito govori o svojoj poeziji, poglavito o pjesmama i pjesničkim postupcima spomenute zbirke. Taj teoretski dio, predavanje koje je pjesnik održao u Društvu za komparativnu književnost 26. III 1975. na ljubljanskom Univerzitetu, itekako je važan za nepričarsno sagledavanje Tauferovog dosadašnjeg opusa.

Svojim načinom pisanja u stalnom naporu pjesničke neodoljivosti Taufer nastoji i uspijeva poeziju radikalno oslobođiti njenе tradicionalne opterećenosti, romantičke uvišenosti i bilo kakvog predvodništva. Njegovo pjesništvo nije podredeno osobnoj potuci. U ovom prezasićenom vremenu, vremenu reklama, tehničkog obmanjivanja i političkog podrhtavanja, pjesnikova poruka bila bi suvišna ili u najmanju ruku sporedna.

Njemu preostaje jedina mogućnost jezika, materinskog jezika kao najpodesnijeg gradića za stvaralačko prepoznavanje i osamostaljivanje. »Cini mi se da je moje pjesništvo, u stvari svako pjesništvo, ali ovdje je riječ o određenom — samo jedna mukotrpna borba s jezikom. Kruženje, vrtnja oko njega i pokušaji da ga najrazličitijim trikovima, varkama, spretnošću, surovošću, nasisnošću ili prilagođenošću uhvatim i izvucem ili izmamim iz njega tajnu, da prisvojam njegovu zbilju kao živu zarobljenicu koja će mi otkriti sve prikriveno, put spasa, istinitost.« Međutim ta istinitost, taj put spaša nije nešto što se stihovima slavodobitno proglašava ili naviješta. Pjesma ostaje otvorena i ništa se u njoj ne može jednom zauvijek ustaliti.» U onom trenu kad se riječ ukaže iz tame, u onom trenu ona i nestaje u njoj. Onog trenu kad je pjesma napisana ona ujedno umre pjesniku na rukama u kojima ostaje telo lupina. Ono što pjesniku ostaje samo je jedna od mogućnosti oživljavanja, rođenja, interpretacije, ništa drukčija u biti od interpretacija ostalih različitih čitalaca, različitih krajeva i vremena. Pjesnik je neumorni tragalac za stvaralački izazovnim riječima, koji ne smije posustati u borbi s jezikom, jer upravo u toj borbi očituje se sva istinitost i opravdanost njegovog poziva. Ta spoznaja nije nimalo razveseljavajuća, pogotovo ne za samog pjesnika. On ne posjeduje istinitost pjesme, napisana pjesma jedino ga oslobađa za tu istinitost. »Istinitost pjesme ostaje smrt, tama, ništa, bog. Sve je to istinito a možda i nije. Svakako istinito kada nastojimo da pjesma govori o nama, govori našu istinitost, a ne istinitost svog jezika.« Stoga Taufer u poeziji ne pribjegava sebi već ostaje privržen istinitosti jezika. Jezik pjesme sam po sebi mnogo je otvoreniji od pjesnikovog osobnog doživljavanja. Pjesma govori sebe, pjesniku preostaje tek mogućnost osmišljavanja, kao i svim ostalim čitaocima.

Pristup takvoj poeziji zahtjeva ponajprije dobro poznavanje jezika, spremnost na sva iznenađenja pjesničke dovitljivosti i lukavštine u borbi s jezikom. Ništa određeno ne smijemo očekivati nakon pročitanih pjesama. Pjesme valja čitati, čitanjem ponirati u zbilju jezika, sve ostalo zavisi o vrijednosti interpretacije, o našoj osobnoj dovitljivosti. Pjesnik i čitalac posve su izjednačeni pred napisanom pjesmom. S pravom se možemo upitati ne radi li se ipak o degradiranju poezije? Nije li njeni jedini vrijednost svjedočanstvo jezika?! Ili je ona na taj način konačno svedena na svoje osnovno polazište?

Naslov Tauferove zadnje zbirke PESMARICA RABLJENIH BESED (Pjesmarica trošnih riječi) ne može biti slučajan. Nakon svih dosadašnjih pokušaja u borbi s jezikom pjesnik se u ovoj zbirci ogledao u nečemu što se na prvi pogled čini sasvim jednostavnim u smislu samoposluživanja narodnim pjesmama. Međutim najmanje se radi o samoposluživanju. Pjesme se izravno nadovezuju na pjesnikovo ranije stvaralaštvo, samo je povod njihovom nastajanju namjerno izabran i umatoč prividnoj jednostavnosti izazovno nov.

Predaleko bi nas odvela interpretacija svake pojedine pjesme. Dovoljno je pogledati naslove izabranih narodnih pjesama i uvidjeti da se pod tim naslovima krije itekako bogata izvornost Tauferove poezije. Navest ćemo samo neke primjere. Pod naslovom narodne pjesme »Sveti Matija ubije oca i majku« nalazi se kratka pjesma koja nas svojom jezičkom otvorenošću u usporedbi s naslovom jednostavno zapanjuje:

»krv nije voda
krvlju piše
krvava sloboda«

U jednoj od pjesama pod zajedničkim naslovom »Mrtačka kost« nalazimo tipične stihove za Tauferovo poimanje poezije, za njeno bezizlazno stanje, koje se jedino pomoću jezika može dokučiti i jezikom posvjeđaći:

»kamen pita za svoj amen
plamen pita za svoj amen

pjesak pita za svoje vjekove
vjeter pita za svoje vjekove

glas pita za svoje vrijeme
prah pita za svoje vrijeme

krv pita za svoj tren
tren pita za svoj krv

vrijeme pita za svoj prah
vrijeme pita za svoj glas

vijek pita za svoj vjetar
vijek pita za svoj pjesak

amen pita za svoj plamen
amen pita za svoj kamen

I tako redom. Sama iznenađenja u drskom zavaravanju s naslovima. Naslov narodne pjesme »Naopako svijet« očituje se u Tauferovim stihovima, za razliku od bilo kakve religiozne ili svjetonazorske uokvirenosti, na čisto egzistencijalnom planu:

moja majka bez mene
moja smrt bez mene
moja ruka bez mene
moj glas bez mene

U završnim pjesmama pod zajedničkim naslovom »Gospodin Baroda« nalazimo karakteristične stihove u kojima se na vrlo jednostavan način ali nipošto razrešivo ispoljava sva zagonetnost poezije i pjesničkog napora u mukotrpnoj vještini s jezikom:

kakvu ranu mi donosiš
u vječnu ranu
čiju ranu mi donosiš
u moju ranu
oduvijek zauvijek

Taufer se u pjesmama često služi karakterističnim obrascem zaklinjanja i prizivanja stvari. Naročito mu je stalo do prirodne jednostavnosti jezika. Samo u toj jednostavnosti može jezik poprimiti mitsku obilježju, stihovi prelaziti u mitsku začaranost, a mit u izvanvremensku zbilju pjesme, u njenu prisutnost kao jedinu mogućnost spasa, okupljenja, istine. Pjesnik priziva bića i stvarima da mu se obrate ne bi li na taj način bio i sam prizvan da im se obrati. Problem spaša ili otkupljenja očituje se pjesniku u dvostrukoj zavodljivosti: obratiti se osobnoj sudbini koja je tako smrtna ili se obratiti stvarima i bićima koje možemo doživjeti?! Taufer se odlučio za ovo poslednje. On doživjava, poistovjećujući se sa bićima i stvarima u jezičkoj zavrzlami vremena. Njegova poezija nije laka za čitanje, nije štivo bez predaha, možemo je pravilno shvatiti tek kad polazimo od autorova priznanja: »Pjesma ne spašava. Pjesma čeka. I ispituje.«

Božidar B. Bagola

GIJOM APOLINER: RED I PUSTOLOVINA

BIGZ, Beograd, 1975.

(Izbor, prevod, predgovor i komentar: Nikola Bertolino)

Postoje ličnosti u čijem se delu sabiraju tokovi vremena, čiji je život obeležen pulsom svoje epohе u istoj onoj meri u kojoj i sám tu epohu obeležava. Ako u vremenu pre i za vreme prvog svetskog rata, dakle u vremenu korenitog preobražaja unutar svih grana umetnosti, postoji jedna takva ličnost, nema nikakve sumnje da je to Gijom Apolinier, pesnik i inspirator revolucionarnih ideja u likovnim umetnostima. Rođen u Rimu kao sin poljske plemkinje i (verovatno) italijanskog oficira, školovan se na francuskom jugu i dospeo u Pariz kao devetnaestogodišnjak, na samom izmaku prošlog veka. Ubroz se našao u centru svih umetničkih zbivanja,